

СТАНОВИЩЕ

Относно участието в конкурса за „доцент“ в Катедра Културология на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ по направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Теория и история на културата. Антропология на съвременните културни практики. Изследвания на материалната култура), обявен в ДВ, бр. 67 от 04.08.2023 г.

Единствен участник: гл. ас. д-р **Велислава Юриева Петрова**, Катедра “Културология”, ФФ на Софийски университет “Св. Климент Охридски”

От: проф. д-р **Боян Ивайлов Знеполски**, Катедра “Социология”, ФФ на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

В своето становище аз ще се спра преди всичко върху хабилитационния труд, публикуван през 2023 г. и представен за конкурса, а именно монографията на Велислава Петрова “Отпадъкът като ресурс и въображение. Антропологически перспективи”.

Монографията “Отпадъкът като ресурс и въображение. Антропологически перспективи” без съмнение представлява новаторско изследване – първото изчерпателно изследване, посветено на темата за отпадъка в българските социални науки. Достойнство на изследването е не само неговият нестандартен предмет – отпадъкът, – който само на пръв поглед може да изглежда второстепенен, но и способността на автора да превърне този предмет във фокус, през който да бъдат поставени и разгледани ключови проблеми на съвременното българско общество. Велислава Петрова успява да изплете аналитична нишка, която в хода на изложението успешно съчетава различни равнища и проблематики: равнищата на локалното и на глобалното; културната проблематика и социо-икономическата проблематика; административните и технологични практики и въображаемите социални значения. Макар фокусът на монографията да е проблемът с отпадъците, засягащ днешното българско общество, по-специално столицата София, този проблем е солидно теоретично контекстуализиран чрез позоваване на най-сериозните академични изследвания

по темата в международен план. Допълнително, но важно достойнство на разработката е нейната много добра структурираност, логичното и добре обосновано обвързване помежду им на различните ѝ части и глави, както и стремежът на всеки изследователски етап да се правят ясни изводи и да се обобщава вече казаното, макар и с риск от някои повторения.

Връзката на темата за отпадъците с реда на моралните категории може да бъде открита още в света на приказките – народната приказка “Сливи за смет” или приказката на Оскар Уайлд “Щастливият принц” например. Методологическата амбиция на Велислава Петрова обаче е да използва тази тема, съдържаща морални импликации, въвеждаща социални разграничения и йерархии, за да проблематизира границите култура-природа и култура-икономика, показвайки взаимозависимостта на понятията. Като подход, това по-конкретно означава историзиране на категорията “отпадък”, полагането ѝ в определен културен контекст, дешифрирането на преплитащите се в нея икономически интереси, разчитане на въображаемите социални значения, с които тя се асоциира, обвързването ѝ с общата проблематика за опазване на околната среда (проблематиката за “антропоцена” или “социалоцена”). Изследователският подход на Велислава Петрова е ясно дефиниран: глобалната етнография в духа на Майкъл Буравой, както и общата теоретична и аналитична рамка, предложена от Жужа Гиле (с. 21).

Велислава Петрова задава необходимата обща рамка на своето емпирично изследване за София, в която дефинира основните институционални и нормативни предпоставки, както и големите социални промени (упадъкът на държавата на благоденствието, неолибералният обрат, възникването на обществото на консумацията и т.н.), които бележат еволюцията в най-общ план на отношението ни към природата и към отпадъците в частност. В тази връзка, в частта “Към културната история на отпадъците”, тя въвежда ключовите понятия “антропоцен”, “социалоцен” и “капиталоцен”, чрез които се дефинира смисълът на тези промени през последните десетилетия. В тази част откриваме и два важни методологически извода. Първо, изследването на темата за отпадъците изисква предефиниране на опозицията локално-глобално и изобщо предефиниране на класическата представа за антропологията като тясно обвързана с локалността (с. 44). Второ, доколкото антропологията вече не се

ограничава с разбиране на строго локалното, а има амбицията да открива и изучава глобалното в неговите локални проявления, то тя може да има по-големи изследователски амбиции. По този начин изследването на отпадъците се оказва призма, през която можем да изследваме и реконструираме съвременното състояние на българското общество: “Всъщност темата за отпадъците идеално представя съвременната социална, политическа и икономическа ситуация в страната [...] Затова и разбирането на темата за отпадъците е и път към разбирането на съвременна България: през темата стават видими всички съвременни процеси, по-скоро икономическата трансформация, формирането на елитите, корупционните практики.” (с. 45)

В прехода от общата проблематика на големите световни трансформации и темата за промененото отношение към природата през последните десетилетия към конкретната проблематика за отпадъците в град София Велислава Петрова неизбежно и напълно оправдано преминава и през темата за прехода от държавен социализъм и централизирана планова икономика към пазарна икономика. Тази част се основава най-вече върху анализите на Жужа Гиле за Унгария поради липсата на изследователски материал за България и се съсредоточава върху няколко основни тези: прехвърляне на “управлението” на отпадъците от държавата към частния сектор; трансформиране на отговорността за отпадъците от колективна в индивидуална; смяна на перспективата към самите отпадъци: от ресурс и богатство те се превръщат в нещо излишно, от което трябва да се освободим. Тази част, вероятно поради липса на конкретен изследователски материал, звучи до голяма степен тезисно и аскетично от гледна точка на анализа на изследваната тема.

Двете части – “Отпадъкът като материалност и въображение” и “Отпадъкът като икономическа категория” – са пряко свързани с конкретното емпирично изследване на темата за отпадъците, което Велислава Петрова провежда в град София. Тези части свидетелстват за задълбочено познаване на историята на проблема с отпадъците на София, на основните актьори в тази сфера (общинска администрация, НПО, частни фирми, експерти), а също и на “битките за боклука на София”, както ги нарича авторката. Велислава Петрова демонстрира изключително добро познаване на различните технологии за третиране на отпадъците, както и на свързаните с тези технологии дебати на

национално и международно равнище. Постоянното проблематизиране на “въображението за боклука”, откроява отпадъците не само като икономическа категория и залог за политически битки, но и като мощно въображаемо значение, което структурира и разполага сферите на икономическото и политическото в конкретен културно-исторически контекст. Именно проблематиката за въображаемите значения на боклука в нашия контекст ни позволява да открием и да поддържаме критическа дистанция спрямо такива предразсъдъци като непримиримото отричане на изгарянето като технология или пък разглеждането на вноса на отпадъци като срамно декласиране на страната ни и нареждането ѝ сред аутсайдерите в ЕС.

В последните две части на книгата си Велислава Петрова успява добре да открие темата за отпадъците като констелация, обвързваща различни сфери и проблематики: административно управление, морален ангажимент, икономически интереси, въображаеми културни значения. Изследването и разбирането на тази тема изисква интердисциплинарен подход, способен да открие и да съотнесе едно към друго различните ѝ измерения. Общият хоризонт, обединяващ тези перспективи, е общественият интерес, който предполага политическа воля и политически ангажимент. Заключениеята на Велислава Петрова в тази посока са обосновано песимистични: слаб професионален капацитет на администрацията, липса на управленска смелост и воля; слабо информирани граждани, с ниска степен на мобилизация; агресивни частни интереси; свързани с културния контекст предразсъдъци, които често пъти замъгляват общата картина. В такава ситуация политическото, а следователно и общественият интерес, отстъпва на заден план: “Като цяло политиките за околна среда в България са напълно дисфункционални: формирани са от финансовите интереси на фирмите, които се занимават, проформа политиките и липсата на капацитет и желание.” (с. 150)

Бележки и въпроси

В заключителната част на монографията си Велислава Петрова въвежда, напълно основателно според мен, но по-скоро негативно, понятието “обществен интерес”, противопоставяйки го на политиките за опазване на околната среда,

респективно политиките на Столична община по отношение на отпадъците, които според авторката очевидно са доминирани (и деформирани) от частни интереси. Бих искал да попитам Велислава Петрова как позитивно бихме могли да дефинираме (формирането) на обществения интерес с оглед на “управлението” на отпадъците на общинско равнище?

Академични приноси на Велислава Петрова

Монографията на Велислава Петрова, приложена за конкурса за доцент, представлява оригинално изследване на една почти незасегната до момента от българските социални науки тема. Изследването е много добре структурирано, демонстрира отлично познаване на изследванията по темата в международните академични среди, както и много добро познаване на българския “терен”. Изводите, до които достига авторката, са добре обосновани и звучат убедително. Авторката успява да надскочи конкретната изследователска тема, за да достигне до по-общите проблеми на съвременното българско общество.

Към тези приноси на изложението бих добавил и един методологически принос, а именно похвалната рефлексивност на Велислава Петрова, която, дефинирайки предмета и методите на изследването си, задава и въпроса какъв тип антропология би отговорила на нейните изследователски цели.

Всички тези приноси са доказателство за безспорните изследователски качества на Велислава Петрова. Към това трябва да добавим, че тя напълно покрива минималните национални наукометрични изисквания за заемане на длъжността “доцент”.

Заклучение

Високите научни качества и приноси на монографията “Отпадъкът като ресурс и въображение. Антропологически перспективи”, както и много добрите лични впечатления, които имам от кандидата, ми дават основание без всякакво колебание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да гласуват единодушно с ДА за избирането на гл. ас. д-р Велислава Юриева Петрова на академичната длъжност “доцент” в Катедра “История и теория на културата” на

Софийски университет “Св. Климент Охридски” – професионално направление
3.1. Социология, антропология и науки за културата (Теория и история на
културата. Антропология на съвременните културни практики. Изследвания на
материалната култура).

София, 16.12. 2023 г.

Проф. д-р Боян Знеполски